OSMANLI KLASİK DÖNEM İPEKLİ SARAY KUMAŞLARI

Yrd Doç. Şerife SEZGİN - Ar. Gör. Nesrin ÖNLÜ
Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

Dokuma sanatı insanlık tarihinin en eski sanatlarından biridir. Dokuma sanatlarından biri olan kumaş sanatı da diğerleri kadar eski bir sanattır ve zaman sürecine bağlı olarak, ulusların refah, sanat ve teknik düzeylerine göre ilerleme katetmiştir.

OTTOMAN PALACE FABRICS

Weaving art is one of the oldest crafts in human history. Fabric art which is one of the textile arts, is as old as any other traditional arts and crafts and has developed rapidly in accordance with artistic, technical developments of nations and their rising level of wealth.

1. GİRİŞ

Türk kültür ve zevkinin bütün inceliklerini, özelliklerini ve doğu kültürünün gizemli havasını yansıtan Türk kumaşları, dokuma teknikleri, malzeme, desen zenginliği bakımından dünya kumaş dokumacılığı arasında önemli bir yere sahiptir.

Bunlar içinde "Osmanlı Saray Kumaşları" olarak adlandırdığımız kumaşlar, çok engin malzeme ve yüksek teknikle dokunmuştur. Desen ve renk açısından da çok zengindir.

"Osmanlı Saray Süsleme Sanatları" arasında en önemli yeri olan bu kumaşlar, sadece sultan, aile fertleri, saray mensupları ve sarayın çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla (döşemelik v.s.) saraya ait atölyelerde dokutturulmuştur.

"Bir saray sanatı kolu olarak el dokuma sanatı, oldukça karmaşık bir sanat dalıdır. Çünkü fiziksel güç yanında beceri ister. Nakkaşlar tarafından çizilen desenin, dokuma ustaları tarafından iyi yorumlanması, uygulanması gereklidir. Bu da deseni çizen sanatçı dahil teknik elemanların, yani usta ve çırakların işbirliğinden meydana gelen sıkı, maddi ve manevi bir ilişkiden doğar" (1).

2. OSMANLI SARAY KUMAŞLARININ TÜRLERİ VE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselmesi, güçlenmesiyle birlikte, ekonomik, ticari ve sosyal nedenlere bağlı olarak, dünyada eşine az rastlanır bir seviyeye ulaşmıştır. Bu gelişmelerin etkisiyle oluşturulan kumaşlar ve diğer sanat eserleri günümüzde A.B.D., İngiltere gibi ülkelerde gerçekleştirilen sergilerde hali hazırda dünya milletlerinin takdirini kazanmaktadır.

Osmanlı Saray Kumaşları'ndan, arşiv belgelerindeki kayıtlara göre ele alınanan kumaş cinslerinin çoğu zamanımıza kadar ulaşamamıştır.

Eski kumaşlara ve sarayda kullanılan kumaşlara dokundukları yer, şahıs, malzeme ve tekniğe göre isimler verilmiştir.

"1. Kumaşın dokunduğu yöreye göre: Halep Kumaşı, Şam Kumaşı, Musul Kumaşı gibi.

2. Kumaşın adıyla dokunduğu yer birlikte kullanılanlar : Bursa Kadifesi, Üsküdar Çatması, Ankara Sofu, Bilecik Çatması gibi.

3. Şahıs adı verilen kumaşlar ya da usta adı ile anılanlar : Hasan Bey Keyfiyesi ya da Selimiye, Mecidiye, Ahmediye gibi Padişah adına göre isimlendirilenler.

4. Teknik adı ile adlandırılanlar ise hepsinden fazladır : Tafta, atlas, kadife, kutnu gibi.

5. Malzemeye göre adlandırılanlara örnek olarak : Kutnu telli, telli hatayi.

6. Renklerin sayısına göre adlandırılanlar : Serenk, hefrenk gibi.

7. Kumaşın desenine göre adlandırılanlar : Benekli, deve tabanı, telli hatayi, çiçekli hatayi gibi" (2).

Osmanlı Klasik Dönem İpekli Saray Kumaşları çoğunlukla çözgü yüzlü kumaşlardır ve kumaşa desen atkıdan verilmektedir.

Damask türü kumaşlarda desen, tek çözgü - tek atkı grubu örgü ile elde edilir. Brokarda ise çözgü ve atkı takviyesi tek tek ya da birlikte deseni oluşturmaktadır. Osmanlı Saray Kumaşları'ndan en gözde olanı kadifelerde ise desen hav çözgüsüyle oluşturulmaktadır.

Kaftan ve diğer amaçlı (döşemelik, yastık, yorgan v.s.) kumaşlar içinde en çok kullanılanları ve adını Avrupa'ya en fazla duyuranları Kemha, Çatma, Seraser, Zerbaft, Kadife, Selimiye, Atlas, Gezi, Serenk, Sevayi ve Kutnu'dur.